

RELIIJA (166) *sb f*

-igi- (151), -igii- (5), -igij- (8), -ij- (2).

e jasne, a pochylone.

sg N reliijã (21), religio (3). \diamond *G* reliijéj (69), reliiji (1) *Diar*; -éj (4), -(e)j (66). \diamond *D* reliij(e)j (10).
 \diamond *A* reliijã (27). \diamond *I* reliijã (6). \diamond *L* reliij(e)j (28). \diamond *pl I* reliijámi (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVII (z Cn) – XVIII w.

Wiara w Boga (lub bogów) oraz związane z nią zasady, nakazy moralne, obrzędy, praktyki; religio Modrz, Cn; cultus Dei a. deorum Cn [religio – boża służba, bogobojność, nabożeństwo, chwała boska Mącz 351b; – nabożeństwo, skłonność do chwały bożej Calep; bogobojność; czczenie Boga; nabożeństwo; reliija, wiara, sposób chwalenia Boga – religio Cn] (166) : [Jeroboam] obawiáiąc się áby nabożeństwo w Ieruzálem páństwą iego nie rozrywáło/ [...] dopuścił y forytował chwałę roznych Bogow. (marg) Religią dla Krolestwa odmieniáć iáko niebezpieczno 3.Regum 12.V.26 [...] (-) PowodPr 40; Zadna religia ták wiele báłwochwálstwa nie obáliá [...] iedno tá Chrześcijánka SkarKaz 277a.

a. *O chrześcijaństwie (także różnych jego odłamach) (139) : A my nie o religijey mowiemy, bo się wszyscy za to mamy, że wierzymy w świętą Troję Diar 71, 30, 41, 57, 65, 71; A przetoż gdzie rzecz iest o Religiiey/ vczmy się przykładem Páwłowym/ nie zmyśláć iákiego nowego Bogá GrzegRóżn K4; RejZwierc 250; ModrzBaz 39v, 129, 135v, 136v; SkarJedn 102; NiemObr 14, 16; ReszPrz 95; Declaruiemy tez to przeciwną rzecz bydz confederatiewy gdzieby Krol IMyPoddani nasi saeculares poddanego swego inbonis suis do religiey gwałtem przyciskali ActReg 16, 17 [2 r.], 20, 43; Stąd baczmy/ iż fzcześnie docześnie perfon ábo krolestw/ nie iest znákiem lepšzych ludzi/ ábo prawdziwzey religiey. WujNT 23; Ten Arcyhaeretyk [tj. Szymon czarnoksiężnik] więtszą znáimomość miał prawdziwey religiey/ niżli dziś máią Ewángelikowie. WujNT 430, 17, 44, 155, 174, 287 (11); SarnStat 114; Afryká [...] dotąd trwála w iedności religiey y poślufzeństwie Kościoła Rzymłkiego/ fłynęła bárzo Concyliámi/ Doktorámi Kościelnymi PowodPr 31; Krolowie y zwierzchność świecka/ od Bogá miecz bierze/ naywięcey dla rozmnożenia religiey ku Bogu/ y obrony kościoła iego PowodPr 44; iż Krolestwo náłze/ nową religią/ fwąwolą [...] rozerwane/ podobno zechce P.Bog podać pogánłkim nieprzyacielom. PowodPr 76, 5 [2 r.], 10 marg, 28, 32 marg, 39 marg (20); Bo [królestwo] ná religiey ktorey káplani náuczaią/ y ná znáimomości práwego Bogá [...] oládzone iest SkarKazSej 677b; A w nowym zakonie przez trzy ftá lat lámá religia krolestwo Boże y kościół iego fprawowála SkarKazSej 679a; Co iedno było krolestw Chrześcijánłkich/ wšytki się ná religiey pobudowály y fundowály. SkarKazSej 681a; Religia y ftan duchowny w cieie Rzeczypołpotey iest iáko ferce zákryte y wewnętrzne/ z ktorego żywot wieczny pochodzi SkarKazSej 689a, 658a, 678a, 679a, b [2 r.], 680b [2 r.] (22).*

reliija czyja [= kto wyznaje] [w tym: pron poss (5), G pron (1)] (6): gdy by kto kogo przez gwałt od iego religiey odzyskał, ado inszey przyniewalał. [...] Tedy wmiesciech KJM Vrząd Starosci [...] powinien takiego gwałtu bronic ActReg 17, 19; WujNT 8; rozšzyrzył Pan Bog ná nie [na Greków] moc Turecką/ [...] y Cefárstwo ftráciwšy/ do tąd pod Tyránłstwem Sáráceńłkim/ bez religiey fwey zoftáli PowodPr 32, 36, 45.

reliija czyja [= *Boga*] (1): Ale Bálwanem włáwnie iéft cokolwiek było przyymowano mimo Bogá prawdziwego y iednęłz wiárę á religią iego. *PowodPr* 28.

W porównaniach (2): Religia iáko ferce w ćiele ludzkim/ á krolewłki łtan iáko głowá. *SkarKazSej* 689a *marg*, 689a.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju, w którym obowiązuje (1): [*w spisie rzeczy*:] Religio Polłka/ 259. *RejZwierc* Bbb2.

W połączeniach szeregowych (2): Wtora przyczyná vpadku Pańftw Krześciáńłkich/ iéft zuchwále odłtápienie Bogá/ religiey/ y przykazánia iego *PowodPr* 26, 28.

Wyrażenia: »reliija chrześciáńska« (5): *ActReg* 16; ktory [*chrzest*] iéft pierwłzym Sákrámentem wiáry náłzey/ y piéwłzym włtępem do religiey Chrześciáńłkiey. *WujNT* 543, *przedm* 21, s. 543; ktory [*cesarz Konstantyn*] łwoie páńftwo y Celárłstwo ono włzytkiego łwiátá/ ná religiey Chrześciáńłkiey ofádzłł. *SkarKazSej* 796b.

»reliija grecka« [*szyk 1:1*] (2): bo miedzy nimi [*Bułgarami*] wiele Chrześciánow tegoł Sławieńłkiego ięzyká było/ zwłáłczá Greckiey religiey *StryjKron* 100; *ActReg* 16.

»reliija katolicka« (14): *SkarJedn* 21; Ztáđže dawni Doktorowie kościelni/ kácerłtwá y odłzczepieńłtwá mimo iednę religią Kátholická zwáli Bálwanámi. *PowodPr* 28, 26, 36, 44, 46 *marg*, 56; KAZANIE CZWARTE. O trzeciey chorobie Rzeczyłpolitey/ ktora iéft nárułwienie religiey Kátholickiey przez zaráżę heretycká. *SkarKazSej* 677; [*królowie polscy*] práwá ná heretyki łrogie/ ktorzy religią Kátholická płuiá/ wydáli *SkarKazSej* 681b; Ná ten czás profzę od Chryłtułá [...] / łzánuyćie religiey Kátholickiey/ iáko żony y oblubienice krolełtwá y oyczyzny łwoiey *SkarKazSej* 682b, 664b, 681a *marg*, 683a, 694a.

»reliija Nowego Zakonu« (1): Tenże Prorok [*Izajasz*]/ mámkámi kościelnymi názywa krole/ ktorzy religią nowego zakonu piáłtowáć/ y karmić/ y zdobić mieli. *SkarKazSej* 681a.

»papieska reliija« (1): Boć wđdy iuż iest sto lat, iáko ten Plátyná był: ktory teł tego łobie, będąc Papieskiey religiey człowiek [...] nie zmyłłł *CzechEp* 418.

»reliija powszechna« (1): To násláchetnieyłze Kłsiáżę [...] ták był gorácy á vprzeymym wyznawáćzem Religiey náłzey Powłzeczney/ iż go żaden nie widźiał áby łię o iákąłkolwiek inłzú rzecz bárźiey obrułzyć miał/ iáko kiedy łłyłzał kogo wiárę powłzeczną bluźniáć⁸⁰. *WysKaz* 42.

»reliija ruska [= *prawosławná*]« [*szyk 2:2*] (4): Byli teł drudzy zwłáłczá Rułłacy/ ktorzy ná Bolełławá Swidrigáylá Brátá łágelowego wotowáli/ poniewáż był Rułłkiey Religiey przychylnieyłzy *StryjKron* 567; *WysKaz* 42; Z łtrony Religiey Rułłkiey co Królowie Polłczy pozwaláią: pátrż w kłłięłgachł wtórych *SarnStat* 1045, 115.

»reliija rzymska« [*szyk 1:1*] (2): A gdy Duchownych łpráwá Rzymłłkiey Religiey z tych Woiewóđztw przypáđnie/ tedy [...] *SarnStat* 868; A iż to Krolełstwo Polłkie iéft zdawná ná religiey kátolickiey Rzymłłkiey záláđzone *PowodPr* 44.

»reliija łwięta« (2): To tákże krolełstwo Polłkie ná teyże łię religiey ł. ónowáło/ y iuż łzeć łet lat bliłko łtoi *SkarKazSej* 681b, 682b.

Szeregi: »Bog abo reliija« (1): á czáłem káżda głowá/ według ółobnego zdánia łwego ináklźzego Bogá ábo religią [...] tworzy *PowodPr* 28.

»reliija (a. religio) i (to jest) chwała boża« (3): Książęta zmowiwłły [!] nie powiedzieli aby pierwey Religio to iest Boża chwála poczęta była spráwovaná á poštánowioná *BielKron* 207v; Pátrz obyczáiu świeckich powinny; ktorzy [...] żárzliwość o religią y o chwałę Bożą/ máią zá szaleńtvo. *WujNT* 136; *PowodPr* 59.

»reliija i (abo) kapłańtvo (a. kapłani)« [szyk 5:1] (6): Widźimy tedy iáko religia y kápłańtvo fundámentem iest kroleństw v ludźi Bogá prawego. *SkarKazSej* 678b; Potym rozumieć káždy może/ w iákicy czći v Cefárzow y krolow ná początku do wiáry świętey przyłtájących/ religia y iey kápłani byli. *SkarKazSej* 680a, 677b, 680a, b, 682a.

»reliija i kościoł« (1): Kościoł Chryśtułow krole wżytkiego świata przyiał zá syny/ [...] y ługi Chryśtułowe/ áby [...] religiey y kościołowi łúżyli. *SkarKazSej* 681b.

[»reliija to jest obowiazanie«: A od tego obowiazania [...] wżytek poštepek nabożeństvá Krześciánłkiego iesth názwany Religiją/ to iest Obowiazaniem. *GrzegŻarnPos* 3/585 (Linde).]

»reliija, krol i ojczyzna« (1): Proszę nie dzielcie się temi trzemi dziedziectwy: Religiją/ krolem/ y Oycyzną miłą: ále ich łpolnie y w zgodzie vżywaycie. *SkarKazSej* 675b.

»pobożność abo reliija« (1): Coż thám może być dáley zá pobożność ábo co zá Religia/ gdzie ieden on Bog Oćiec [...] y iednorodzony Syn iego [...] iest dawno záprzány *GrzegRóżn* H4.

»(nie tylko) reliija i (ale też) rzeczpospolita« = (*non tantum religio et (sed) respublica* *Modrz* (2): Bo záprawdę słowem Bożym może wiele rzeczy dobrze osądzić/ nie tylko w religiey/ ále też w Rzeczypospolitey/ y w inych rzeczách káżdemu z osobná należących. *ModrzBaz* 17, 131.

»reliija abo służba boża« (1): Przetoż gdy Pan Bog práwá oney Rzeczyposp(olitej) dawał y piłał/ ná dwu ie tablicách summował. Pierwżą tablicę piśmem o religiey ábo służbie Bożey: á drugą o Rzeczyposp(olitej) nápełnił. *SkarKazSej* 678a.

»wiara i (a, a(1)bo) reliija« [szyk 6:2] (8): národziło sýe wśłedy piłányá o wyerze álbo religiey/ ták wyele iż [...] *KromRozm I Av*; *ModrzBaz* 103; *SkarJedn* 21; Bo rzecz niepodobná/ żeby kościoł wżytek Chrześcijánłki [...] w rzeczách do wiáry y religiey należących [...] miał [...] fałże niewiem ktorego tłumáczá [...] przyimowác zá szczere słowo Boże. *WujNT przedm* 9; Tác iest regułą prawego Chrześcijániná ábo Kátholiká/ [...] trwác łtátecznie w tey wierze y w tey religiey/ ktorámy wzięli od [...] Apoštołow *WujNT* 830, *przedm* 21, s. 253, 575.

»zakon i reliija« (1): Służnie się/ w spráwie zakonu y religiey łwey pyta przełozonych kápłańłkich *WujNT* 8.

W przen (3) : iż tá száráncza [tj. *odszczepieńtvo*] nie szkodzi trawie/ áni zielonym drzewám: to iest/ ludziom dobrym y pobożnym/ w ktorých się fercách zeleni y kwitnie religia y boiazń Páná Bogá *WujNT* 861; Krolowie piáłtunowie religiey y karmiciele. *SkarKazSej* 681a *margin*, 681a.

b. O judaizmie (16) : Sámo zgwałcenie religiey/ ktore *praeuaricationem* piśmo zowie/ podáło ich [Żydów] w táką niewolą/ z ktorey y dotąd wtkurác niemogą. *PowodPr* 30; Kiedy Ezdrás Prorok [...] Kościoł Sálomonow y łtárą religią w nim po łpułtośzeniu Pogáńłkim nápráwił [...] *PowodPr* 81, 28, 29, 41; Y byli bikupi iáko Moyzełz náprzodku/ y kápłanmi y krolmi/ religią z kroleństwem złączájąc. *SkarKazSej* 679a, 679a [2 r.], 786a [3 r.].

reliija czyja [= Boga] (1): Mowi Pan Bog przez Izáiafzá: O což was dáley mam pobić/ iedno gdyście iuż przydáli [...] *praeuaricationem*, to ieft religiey moiey odftąpienie? *PowodPr* 29; [á [cesarz Neron] żądał od radnych pánow y mędrcom żydowskich y Ierozolimskich pokoiu/ á iżeby go w przymierze przyięli/ mowiąc im/ prośię was zá to ofiárucyć pánu Bogu fwemu dar moy/ ábowiem bárzo mi fie podoba religio y pokłon iego *FlawHist* 14].

W połączeniu szeregowym (1): A czego oni [tj. mędracy i władcy pogańscy] fałżem wfpierác chcieli/ to lud Boży prawdą dowodną vkazał: iż od lámego Bogá práwá miał/ y kápłany/ y religią/ wedle ktorey fię krolowie z ludem swoim fprowadzić winni byli. *SkarKazSej* 678b.

Szeregi: »reliija abo (i) nabożeństwo« (2): ktorych [Żydów] Religia ábo nabożeństwo gdyż od zakonu y od Prorokow dálekieieft/ Bogá też zmyflonego y wyrodka iákiegoś máią *GrzegRóżn* K4; y tám [Dawid] miedzy kápłany y w wbiozrze ich Páná Bogá chwalać [...] y fkcząc przed Arką/ owoce religiey y nabożeńftwá fwego ku Bogu pokázował. *SkarKazSej* 679a.

»reliija i służba boża« (1): Y Iozáfphát/ y Ezechiafz/ y Iozyafz/ y Ioás/ [...] z kápłany fię zmawiaiąc/ [...] z religią fię y służbą Bożą fpaiáli *SkarKazSej* 679a.

c. *O islamie [czyja] (1)* : A Turcy przedfię/ [...] máią swoie porządne [...] połłáne y náznáczone Mufty/ Kády/ y Tábeáminy: ktorzy rzeczy ich Religijey należące odprawuią *ReszPrz* 44.

d. *O religiach pogańskich (8)* : W ftárym zakonie/ choć iefcże iáko w ćieniách/ Bog był znány y chwalony: przecię zákázował z obcemi religiámi/ nie tylko vczeńftwá á iedności/ ále też y bráctwá y przymierza. *PowodPr* 39; A nákoniec zákázował przy tym Bog/ y małżeńfkiego z ludźmi rozney religiey fpowinowácenia. *PowodPr* 39, 29, 41; V Rzymian taką moc miał nawyższy biskup bogow onych fałżywych/ iż mógł względem religiey/ feymowe ich dekretá podnośić y moc im brác *SkarKazSej* 680a, 678b [2 r.].

Szereg: »reliija i służba boża« (1): Dla tegoż y poganie/ funduiąc swoie kroleftwá/ pierwfe práwá o religiey y służbie Bożey ftáwili. *SkarKazSej* 678b.